

YEGAH MUSICOLOGY JOURNAL

HTTP://DERGIPARK.ORG.TR/PUB/YEGAH

e-ISSN: 2792-0178

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 27.03.2025
Kabul Tarihi / Date Accepted : 26.05.2025
Yayın Tarihi / Date Published : 30.06.2025
DOI : <https://doi.org/10.51576/yimd.1666646>
e-ISSN : 2792-0178

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism.

ERKEN CUMHURİYET’TE SEMBOLİK İNŞA: KÜLTÜR, KİMLİK VE TÜRK HALK MÜZİĞİ

KOÇER, Burak¹

ÖZ

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde kültür ve sembol arasındaki ilişki, ulusal kimlik inşası bağlamında Türk halk müziğinin stratejik önemini gözler önüne serer. Kuramsal düzeyde White, Sapir ve Gerbner gibi isimlerin vurguladığı üzere, kültür büyük ölçüde paylaşılan sembollerin bir bütünüdür ve toplumun ortak hafızasını, değerlerini ve kimliğini sürekli yeniden üretir. Bu çerçevede, Osmanlı’nın son yıllarında Avrupa’dan esinlenen folklor çalışmaları Türkiye’de de aydınlar arasında ilgi toplamış; “halk”ın kültürel mirasının “milli kültürün kök kaynağı” olarak benimsenmesine zemin hazırlamıştır. Çalışmada literatür taraması ile elde edilen veriler aracılığıyla anlaşıldığı üzere Erken Cumhuriyet kadroları, ulusal kimliği güçlendirmek amacıyla halk müziğini devlet destekli politikalarla merkezî bir konuma yerleştirmiş, radyo yayınları, Halkevleri ve konservatuvarlar aracılığıyla sistemli derleme ve yaygınlaştırma girişimleri başlatmıştır. “Yurttan Sesler” korusu, bu sürecin sembolik doruk noktalarından biri olarak, halk türkülleri üzerinde seçici müdahalelerin yapıldığı ve türkü sözlerinin “milli ruha” uygun biçimde yeniden düzenlendiği bir model işlevi görmüştür. Bağlama gibi geleneksel çalgılar, modernleşme

¹ Öğr. Gör., Fırat Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuarı, Türk Müziği Bölümü, Türk Halk Müziği ASD, kocerburak@gmail.com, [0000-0002-8048-4142](https://orcid.org/0000-0002-8048-4142)

rüzgârlarına rağmen “milli ses” arayışı doğrultusunda yeniden sahnede yerini almıştır. Bu “seçici geleneğin icadı” sayesinde halk müziği, yalnızca estetik veya folklorik bir unsur olmaktan çıkıp siyasal meşruiyeti, kolektif hafızayı ve toplumsal aidiyeti besleyen güçlü bir sembole dönüşmüştür. Böylece Erken Cumhuriyet’in modern ulus-devlet inşası sürecinde, halk müziği aracılığıyla kültürel sembollerin nasıl etkin kullanıldığı açıkça görülmekte; günümüzde de halk müziğinin kimlik, kültür ve gelenek tartışmalarındaki merkezi konumu devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk halk müziği, kültür, sembol, milli ruh, toplumsal aidiyet.

SYMBOLIC CONSTRUCTION IN THE EARLY REPUBLIC: CULTURE, IDENTITY AND TURKISH FOLK MUSIC

ABSTRACT

In the Early Republican Period, the relationship between culture and symbol clearly reveals the strategic significance of Turkish folk music in the construction of national identity. As theorists like White, Sapir, and Gerbner emphasize, culture largely comprises shared symbols and continually reproduces a society’s collective memory, values, and identity. In this context, the folklore studies inspired by Europe in the late Ottoman era also gained the attention of Turkish intellectuals, laying the groundwork for the perception of the “people’s” cultural heritage as the “root source of national culture.” To strengthen national identity, the Early Republican authorities positioned folk music at the center of state-supported policies and launched systematic collection and dissemination efforts via radio broadcasts, People’s Houses (Halkevleri), and conservatories. The “Yurttan Sesler” (Voices from the Homeland) choir served as a symbolic peak of this process, functioning as a model in which selective interventions were made on folk songs and their lyrics were rearranged in accordance with the “national spirit.” Traditional instruments like the bağlama, despite the winds of modernization, reclaimed their place on stage in pursuit of a “national sound.” Through this “selective invention of tradition,” folk music evolved from a mere aesthetic or folkloric element into a potent symbol that bolstered political legitimacy, collective memory, and social belonging. Thus, in the modern nation-state building of the Early Republican era, one can see how cultural symbols were effectively employed through folk music. Today, folk music continues to hold a central position in discussions of identity, culture, and tradition.

Keywords: Turkish folk music, culture, symbol, national spirit, social belonging.

GİRİŞ

Kültür, insan topluluklarının varoluşunu, kimliklerini ve tarihsel sürekliliklerini kavramada en temel referans noktalarından birini oluşturur. Toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan kültür, insanın zihinsel süreçleriyle toplumsal etkileşimlerini iç içe geçirerek anlam dünyalarını derinleştirir. Bu bağlamda kültür, yalnızca maddi öğelerle sınırlı kalmaz; aksine düşünce, duygu, inanç ve ritüelleri de kapsayan çok katmanlı bir örgütlenmeyi ifade eder. White ve Sapir gibi sosyal bilimciler, kültürün hem bireyin toplum içindeki konumunu belirlediğini hem de toplumun ortak bellek ve değer sistemlerini sürekli yeniden kurguladığını vurgularlar. Kültürün böylesine kapsamlı ve dinamik bir yapı sunmasında, sembol kavramının merkezi bir işlev üstlendiği açıktır. Çünkü kültür, büyük ölçüde paylaşılan anlamların ve bu anlamları taşıyan sembolik araçların bütününden oluşur. Gerbner’in belirttiği üzere, kültürel hikâyeler ve sembolik örgütlenme, bireylerin dünyayı anlama biçimlerini, değerlerini ve önceliklerini şekillendirir. Dolayısıyla kültürü derinlemesine anlamak, sembollerin toplumsal yaşamda üstlendiği çok boyutlu rolü çözümlemeyi gerektirir.

Sembollerin kültürle kurduğu bu ayrılmaz bağlantı, insanın düşünce mekanizmalarını ve toplumsal inşa süreçlerini açıklamada kilit bir konuma sahiptir. Ernest Cassirer’in insanı “sembolleştiren hayvan” olarak tanımlaması, kültürel üretimlerin ve bilişsel yapının sembollerle ne kadar iç içe olduğunu açıkça gösterir. Cassirer, sembollerin yalnızca somut işaretler olarak değil, zihinsel kurgular biçiminde de işlediğini, dolayısıyla insanın “sembolleri oluşturan ama aynı zamanda onlar tarafından kuşatılan” bir varlık olduğunu savunur. Bu yaklaşım, sembollerin kültürün kurucu öğeleri olduğunu, kültür dünyasının anlaşılabilmesi için sembolleştirme süreçlerine yakından bakmak gerektiğini ortaya koyar. Diğer yandan Swidler, kültürün “sembolik araçlar toplamı” olduğuna dikkat çekerek bu araçların dil, efsaneler, ritüeller, anlatılar gibi pek çok farklı formda tezahür ettiğini belirtir. Bu bakış açısı, toplumsal belleğin nasıl yeniden üretildiğini ve bireylerin gündelik yaşamda hangi anlam çerçeveleri içinde var olduğunu derinlemesine incelemenin önemine işaret eder.

Tam da bu noktada, Türk halk müziğinin “kültürel sembol” düzeyindeki etkisi somut ve çarpıcı bir örnek olarak karşımıza çıkar. Erken Cumhuriyet Dönemi, Osmanlı’nın son yıllarından itibaren yükselen milliyetçilik akımlarının mirasını devralarak ulusal kimlik inşasına ivme kazandırmış, bu süreçte halk müziğini “ulusal kültürün kök kaynağı” olarak konumlandırmıştır. Osmanlı’dan

Cumhuriyet’e uzanan çizgide, Köprülüzade Mehmet Fuad’ın “folklor”un devlet politikası için taşıdığı kritik öneme dair vurguları ve Herder’in “volk” düşüncesindeki “halk” merkezli bakış, Türkiye’deki aydın ve siyaset yapıcılarının halk müziğine yaklaşımını şekillendirmiştir. Ziya Gökalp gibi aydınların halk türküleriyle ulusal kültür arasındaki bağı vurgulamaları, sadece müziği estetik bir değer olmaktan çıkarıp politik bir araç hâline de getirmiştir. Bu doğrultuda radyo yayınları, konservatuvar çalışmaları ve özellikle Halkevleri faaliyetleri, halk müziğini devlet destekli projelerle sistemli biçimde derleme, düzenleme ve yaygınlaştırma girişimleri olarak dikkat çeker. “Yurttan Sesler” korosunun kurulması, türkülerin sözlerinin ve ezgilerinin “millî ruh”a uygun hâle getirilmesi ya da bağlamanın “millî ses” arayışında yeniden benimsenmesi gibi süreçler, geleneğin seçici biçimde yeniden icat edildiğini gösterir. Böylelikle Türk halk müziği, kolektif bellek ve kimliğin canlı bir taşıyıcısı hâline gelerek, Erken Cumhuriyet’in kültür politikalarındaki stratejik konumunu günümüze kadar sürdüren güçlü bir sembole dönüşmüştür.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, kültür ve sembol arasındaki çok katmanlı ilişkiyi Türk halk müziği örneği üzerinden inceleyerek, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde ulusal kimlik inşasında halk müziğinin nasıl “kültürel bir sembol” olarak konumlandırıldığını ortaya koymaktır. Bu doğrultuda çalışmada, kültürün sembolik boyutunu açıklayan kuramsal yaklaşımların Türk halk müziğine dair devlet politikaları ve aydın tartışmalarıyla nasıl kesiştiği incelenecek; böylece müziğin sadece estetik bir değer olmaktan çıkıp siyasal ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayan bir araç hâline geliş süreçleri açıklanacaktır.

Önem

Kültür ve sembol olgusunu Türk halk müziği ekseninde ele almak, Türkiye’de ulus-devlet kimliğinin inşasını ve bu sürecin tarihsel arka planını daha iyi anlamayı mümkün kılar. Halk türküleri, bir yandan derin bir tarihsel ve folklorik mirası yansıtırken, öte yandan devrimci nitelikleriyle yeni kurulan Cumhuriyet’in ideolojik çerçevesini pekiştiren bir sembole dönüşmüştür. Dolayısıyla bu çalışma, Türkiye’nin modernleşme serüveni içinde “gelenek” ve “millî kimlik” kavramlarının nasıl yeniden yorumlandığını ortaya koyarak hem tarihsel hem de güncel toplumsal dinamiklere ışık tutar. Kültürel analizin merkezine sembol kavramını yerleştirmek, toplumların kendi sembolik dünyalarını oluşturma ve bu dünyayı dönüştürme

kapasitelerini anlamamıza katkı sağlar. Böylece, ulusal kimliğin oluşumunda estetik ve sanatsal pratiklerin rolü daha derinlikli biçimde değerlendirilebilir.

Problem Durumu

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türk halk müziğine atfedilen ideolojik ve kültürel işlev, beraberinde önemli bir tartışma alanı da doğurmuştur. Halk müziği, yerel ve anonim yapısıyla Anadolu'nun kültürel çeşitliliğini yansıtan bir öge iken, bu çeşitlilik ulusal kimlik inşası sürecinde büyük ölçüde homojenleştirme eğilimlerine maruz kalmıştır. Devletin kültür politikaları doğrultusunda yürütülen derleme, ayıklama ve yeniden düzenleme faaliyetleri; halk müziğini özgün yapısından uzaklaştırma, yerel farklılıkları göz ardı etme ve belirli bir “milli” form altında standardize etme riskini beraberinde getirmiştir. Bu durum, halk müziğinin bir yandan kolektif kimliğin sembolü olarak güçlendirilmesini sağlarken, öte yandan onun otantik çeşitliliğini ve toplumsal köklerini zayıflatabilecek müdahalelere zemin hazırlamıştır. Dolayısıyla, halk müziğinin hem kültürel miras olarak korunması hem de ulus inşası sürecinde işlevselleştirilmesi arasındaki gerilim, bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Problem Cümlesi

Çalışmanın problem cümlesi problem durumu doğrultusunda “Erken Cumhuriyet Dönemi'nde uygulanan kültür politikaları ve aydınların söylemleri doğrultusunda, Türk halk müziği ulusal kimlik inşasında nasıl bir kültürel sembole dönüşmüştür?” şeklinde belirlenmiştir.

Alt Problemler

1. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde halk müziğinin “milli kültürün kök kaynağı” olarak görülmesinin tarihsel ve sosyolojik temelleri nelerdir?
2. Halkevleri, radyo yayınları ve konservatuvarlar gibi kurumlar aracılığıyla yürütülen derleme ve yaygınlaştırma faaliyetlerinde halk müziğine atfedilen rol nedir ve bu faaliyetler kimlik inşasını nasıl etkilemiştir?
3. Halk müziğinin “milli ruha uygun” türkülerin seçilmesi, sözlerinin değiştirilmesi gibi müdahalelerle yeniden kurgulanması nasıl gerçekleşmiştir ve bu seçici süreç hangi ideolojik amaçlara hizmet etmiştir?
4. Türk halk müziğinin “kültürel sembol” işlevi, siyasal meşruiyetin güçlendirilmesi, toplumsal aidiyetin pekiştirilmesi ve kolektif belleğin inşası açısından ne tür sonuçlar doğurmuştur?

YÖNTEM

Bu araştırma, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türk halk müziğinin ulusal bir sembol olarak kabul edilme sürecini kültür ve sembol literatüründen yararlanarak analiz etmeyi amaçlayan nitel bir araştırma yaklaşımına dayanmaktadır. Çalışmada, Türk halk müziğinin kültürel bir sembol haline gelme sürecinin incelenmesi için literatür taraması yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntem aracılığıyla, halk müziği ile ilgili önemli kişi ve kurumlar ile tarihsel gelişmeler, kültürün semboller aracılığıyla nasıl anlam kazandığına dair kavramsal araçlarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmanın teorik çerçevesi, kültür ile sembol arasındaki ilişkiyi ele alan bilimsel literatüre dayanmaktadır. Literatür taraması yoluyla oluşturulan bu kuramsal altyapı, Türk halk müziğinin nasıl bir kültürel sembole dönüştüğünü analiz etmek amacıyla kavramsal bir araç olarak kullanılmıştır. Çalışma kapsamında, sembol ve kültür kavramları, incelenen dönemin toplumsal ve siyasal bağlamı çerçevesinde değerlendirilmiş; bu bağlamda müziğin ulusal kimlik inşasındaki işlevi irdelenmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda, halk müziğinin toplumun kolektif kimliğini şekillendirmedeki sembolik rolü ortaya konulmuş ve bu müziğin, ortak değerlerin ifadesi olarak nasıl anlam kazandığı analiz edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada, verilerin toplanmasında literatür taraması yöntemi uygulanmıştır. Veriler, Türk halk müziğinin kurumsallaşma sürecine dair akademik kaynaklardan, dönemin önemli kişilerinden, kurumlarından ve gelişmelerinden elde edilmiştir. Bu kaynaklar, Türk halk müziğinin kültürel bir sembol olarak benimsenme sürecini anlamak için gerekli olan bilgi altyapısını sağlamış ve müzik ile ilgili devlet müdahaleleri gibi etkenler de dikkate alınarak değerlendirilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Toplanan veriler, belirlenen alt problemler doğrultusunda kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Her bir alt problem, Türk halk müziği ile kültürel semboller arasındaki ilişkiyi farklı açılardan ele alacak şekilde incelenmiş ve elde edilen bulgular çeşitli perspektiflerle yorumlanmıştır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse Türk halk müziğinin kültürel sembol şeklinde değerlendirilebilecek özelliklerine ulaşabilmek üzere hazırlanan alt problemler doğrultusunda her

veri derinlemesine betimlenmiştir. Bu süreçte, halk müziğinin ulusal kimlik oluşturma bağlamındaki rolü ve sembolik işlevi derinlemesine ele alınmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma, Türk halk müziğinin kültürel sembol olarak kabul edilme sürecini ele alırken bu süreçle doğrudan ilişkili olduğu düşünülen kişi, kurum ve tarihsel olaylarla sınırlı kalmıştır. Bu kurumlar ve kişiler Erken Cumhuriyet Döneminde Türk halk müziğinin kurumsallaşma sürecine yön veren TRT Yurttan Sesler Korosu ve bu kurum bünyesinde görev icra eden kişilerden oluşmuştur. Çalışma, literatür taramasına dayalı olup, sahada yapılan gözlemler veya orijinal veri toplama yöntemlerine dayanmaz. Bu nedenle, araştırmanın kapsamı mevcut akademik kaynaklarla sınırlı olup, bu sınırlılıklar doğrultusunda çalışmanın çerçevesi çizilmiştir.

BULGULAR

Bu çalışmada, yerel bir müzik türü olarak halk müziğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel sembolüne dönüşme süreci detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Erken Cumhuriyet Dönemi'nde halk müziğinin, yalnızca bir kültürel ifade biçimi olarak değil, aynı zamanda ulusal kimliğin inşasında önemli bir araç olarak şekillenmesi, çalışma içinde çeşitli yönleriyle incelenmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın alt problemleri, "kültür ve sembol" ile "kültürel sembol olarak Türk halk müziği" başlıkları altında titizlikle tartışılmıştır. İlk olarak, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde halk müziğinin “milli kültürün kök kaynağı” olarak görülmesinin tarihsel ve sosyolojik temelleri irdelenmiştir. Bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarından itibaren yükselen milliyetçilik akımlarının etkisiyle halk kültürüne duyulan ilginin artmasıyla bu kültürün, ulus-devlet kimliğini pekiştirme adına nasıl bir sembol haline getirildiği anlaşılmaya çalışılmıştır. Halk müziği, toplumun kolektif belleğini yansıtan ve milli bir aidiyet duygusunu pekiştiren bir araç olarak algılanmıştır. Çalışmada ayrıca, halkevleri, radyo yayınları ve konservatuvarlar gibi kurumsal yapılar aracılığıyla halk müziğinin derlenmesi ve yaygınlaştırılması sürecini de ele almıştır. Bu faaliyetlerin, halk müziğinin bir kültürel sembol olarak inşasını nasıl hızlandırdığı ve ulusal kimliğin şekillenmesine nasıl katkı sağladığı, çalışmanın önemli bir kısmını oluşturmuştur. Ayrıca, halk müziği repertuarında gerçekleştirilen seçici müdahalelerle, müziğin "milli ruh"u yansıtmak şeklinde yeniden kurgulanmasının, ideolojik ve kültürel amaca hizmet ettiği vurgulanmıştır. Son olarak, Türk halk müziğinin “kültürel sembol” işlevi, siyasal meşruiyetin güçlendirilmesi, toplumsal aidiyetin pekiştirilmesi ve kolektif belleğin inşası açısından ne tür sonuçlar doğurduğu

tartışılmıştır. Bu süreçte halk müziğinin, yalnızca bir sanat formu olmaktan çıkıp, devletin kültürel ve siyasal hedeflerine hizmet eden güçlü bir sembol haline gelmesi sağlanmıştır. Bu dönüşüm, halk müziğinin toplumsal yapıyı şekillendirme ve ulusal bir kimlik yaratma sürecindeki rolünü derinlemesine incelemiştir. Bulgular, Türk halk müziğinin Erken Cumhuriyet Dönemi’nde sadece folklorik bir ürün değil, aynı zamanda ulusal kimliğin, siyasal meşruiyetin ve toplumsal aidiyetin sembolü olarak dönüştüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm, kültür ve sembol arasındaki derin etkileşimin somut bir örneği olarak incelenmiştir.

Kültür ve Sembol

Kültür, insan yaşamının hem toplumsal hem de bireysel düzeyde kavranmasında ve yorumlanmasında anahtar bir role sahiptir. İnsan varoluşu, doğası gereği toplum içinde şekillendiğinden, bireyin bu toplumsal yapı içerisinde farklı anlamlar üretmesi de kültürü vazgeçilmez bir inceleme alanına dönüştürür. Kültür, insanı diğer canlılardan ayıran temel unsurlardan biridir ve bireyin, içinde doğup büyüdüğü toplumun değerleri, normları ve pratikleriyle biçimlenmesini sağlar. Dolayısıyla kültürün kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi, toplumların ve bireylerin anlaşılmasında büyük önem taşır. Bu noktada, kültür kavramıyla ilgili farklı tanımların ortak bir vurgusu olduğu görülür: Kültür, toplum yaşamının her boyutunda ortaya çıkan maddi ve manevi unsurların bir bütünlük içinde yer aldığı karmaşık bir yapıdır. Bu doğrultuda White’a göre kültür, “*Maddi öğelerin, davranışların, düşünce ve duyguların, sembollerden oluşan simge (sembol)’lere dayalı bir örgütlenmesidir*” (aktaran Güvenç, 2003: 100). Bu tanım, kültürün yalnızca somut öğelerden ibaret olmadığını; düşüncelerin, inançların ve duyguların da sembolik bir düzeyde örgütlendiğini ortaya koyar. Kültürel süreçlerin sembollerle olan bağlantısı, toplumların ortak anlam dünyalarını yaratma ve sürdürme kapasitesini mümkün kılar. Bu sayede insanlar, kendi yaşamlarını ve yaşadıkları toplumu anlamlandırır. Aynı zamanda semboller, toplumsal grupların kimliklerini şekillendiren ve kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan temel araçlardır. Böylece kültür hem bireysel düzeyde anlam yaratır hem de toplumların tarihsel belleğini oluşturur. Toplumsal dayanışmanın ve sürekliliğin merkezinde yer aldığı için sosyal ilişkileri düzenleyici bir işleve de sahiptir. Bu nedenle kültürün çok boyutlu yapısının analiz edilmesi, toplumların sosyal yapısını, tarihini ve geleceğe dair öngörülerini anlamak açısından kritik önemdedir. Ayrıca kültürün içerdiği sembolik unsurların çözümlenmesi, toplumların ve bireylerin davranışlarının, düşüncelerinin ve eylemlerinin anlaşılmasını kolaylaştırarak sosyal bilimlerin

başlıca analiz araçlarından birini oluşturur. Kültür kavramının böylesine geniş ve derin bir içeriğe sahip olması, onun incelenmesinin neden vazgeçilmez olduğunu açıkça gösterir. Kültürün işlevini ve önemini açıklamak, insan varoluşunun temelini anlamlandırmak açısından da kaçınılmazdır. İnsan, varoluşundan bu yana sürekli bir anlam arayışı içindedir; yaşamına ve çevresine ilişkin sorular sorar, yanıtlar arar ve bu yanıtlar doğrultusunda hayatını düzenlemeye çalışır. Bu noktada kültür kavramı, insanın içinde yaşadığı toplumun anlam sistemlerini, değerlerini ve normlarını kavrayabilmek için temel bir araçtır. Kültür, bireylerin sosyal etkileşimler yoluyla öğrendiği, içselleştirdiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı uygulamalar, değerler, normlar, inançlar ve geleneklerden oluşan bütüncül bir yapıdır. Bireyler, doğdukları andan itibaren çevrelerindeki kültürel ortamla sürekli etkileşim içinde bulunarak sosyal yaşamın değerlerini, düşünce kalıplarını ve davranış biçimlerini öğrenirler. Böylece kendilerini bir topluluğa ait hisseder ve toplumsal yaşamın sürekliliğini sağlarlar. Bu açıdan bakıldığında kültür, sosyal ilişkilerin ve toplumsal yapının hem oluşmasında hem de korunmasında vazgeçilmez bir unsurdur. Edward Sapir'in tanımı bunu netleştirir: “*Kültür, varlığımızın yapısını (ilişkilerini) belirleyen, sosyal bir süreçle öğrenilen uygulama ve inançların, maddi ve manevi öğelerin birliğidir*” (aktaran Güvenç, 2003: 100). Sapir, kültürün yalnızca maddi öğeler veya somut pratiklerden ibaret olmadığını; aynı zamanda insan ilişkilerinin temel yapısını, etkileşim biçimlerini ve dünyaya bakış açısını da şekillendirdiğini vurgular. Böylece kültür, toplumsal yaşamın her boyutuna nüfuz ederek bireylerin hem birbirleriyle kurdukları ilişkileri hem de toplum içindeki konumlarını anlamlandırmalarını sağlar. Kültürün sunduğu bu çerçeve sayesinde bireyler, yaşadıkları toplumun normlarını ve değerlerini benimseyerek toplumsal bütünleşmeyi gerçekleştirirler. Dolayısıyla kültür, sosyal bağları güçlendiren ve ortak bir yaşamı mümkün kılan başlıca araçtır. Kültürü kavramanın yolu, onun insan düşüncesini ve değerlerini nasıl şekillendirdiğini anlamaktan geçer. Kültür, insanların zihinsel süreçlerini, dünyaya bakış açılarını ve gündelik pratiklerini biçimlendiren; onları ortak bir değer ve anlam sistemi içinde bir araya getiren çok yönlü bir yapıdır. Bu nedenle kültür, bireylerin çevrelerindeki olayları algılama ve yorumlama biçimlerinde önemli bir çerçeve sunar. İnsanlar, yaşam boyu karşılaştıkları durumları ve olguları kültürel arka planları ve sembolik referansları üzerinden değerlendirerek toplumsal gerçekliği daha tutarlı bir şekilde kavrarlar. Bu bağlamda Gerbner'in tanımı, kültürün insan zihnindeki düşüncelerin, değerlerin ve önceliklerin nasıl belirlendiğini açıkça ortaya koyar:

“Kültür, ilişkilerimizi, değerlerimizi, önceliklerimizi ve varlığımızı kavramlaştırmamızı yetiştiren bir sembolik örgütlenmedir. (...) Kültürün hikâyeleri, şeylerin nasıl çalıştığını, ne olduğunu ve onlarla ilgili neler yapılabileceğini/yapılması gerektiğini sunar. Başka bir deyişle kültür, ortalama bir çerçeve sağlar. Bu çerçeve içerisinde, karşılaşılan olay ve olguları yorumlamayı ve düşünmeyi mümkün kılar” (aktaran Sungur, 2007: 159).

Böylelikle kültürün sunduğu sembolik örgütlenme, bireylerin hem gündelik yaşamlarını hem de toplumsal normları ve ahlaki değerleri anlamalarını kolaylaştırır. İnsanlar, kültürel referanslar çerçevesinde hangi davranışların kabul gördüğünü, hangilerinin reddedildiğini, neyin değerli veya değersiz sayıldığını öğrenerek toplumsal bütünleşmeyi sağlarlar. Kültür bu yönüyle hem bireysel kimliğin inşasında hem de toplumsal bağların korunmasında başat bir konuma sahiptir. Gerbner’in vurguladığı gibi, kültürü analiz etmek toplumun işleyişini ve insanın toplumsal yaşam içindeki konumunu kavramak için vazgeçilmezdir. Kültürün sembollerle örülü yapısını anlamak, sembollerin sosyal yaşamdaki rolünü derinlemesine kavramayı da gerektirir. Semboller, toplumsal yaşamın soyut ve karmaşık boyutlarını somutlaştıran ve onlara anlam kazandıran başlıca araçlardır. İnsanlar, semboller aracılığıyla dünyayı yorumlar, olayları anlamlandırır ve karmaşık toplumsal ilişkiler içinde yollarını bulurlar. Böylece toplumun ortak hafızası, değer sistemi ve toplumsal ilişkilerinin şekillenmesi semboller sayesinde mümkün hâle gelir. Bu semboller yalnızca kolektif belleğin oluşturulmasında değil, kuşaklar arası aktarımda da kritik bir rol oynar. Böylelikle kültürel sürekliliğin sağlanmasında ve sosyal bütünlüğün korunmasında semboller vazgeçilmez bir işleve sahiptir. Bu bakımdan Ann Swidler (1986), sembollerin kültürün temel bileşenleri olduğunu ifade ederek şu tanıımı yapar: “*Kültür, sembolik araçlar toplamıdır. Bu araçlar inançları, ritüel pratikleri, sanat formlarını ve seremonileri içerdiği gibi dil, söylenceler, hikâyeler, gündelik hayat ritüelleri gibi enformasyonel kültürel pratikleri de kapsar*” (s. 273). Bu açıklama, sembollerin kültürel pratiklerle iç içe geçmiş çok katmanlı yapısını gözler önüne serer. Dil, mitler, ritüeller ve anlatılar gibi sembolik araçlar, toplumsal bellekte ve bireylerin günlük yaşamında derin izler bırakan kültürel değerleri somutlaştırarak paylaşıma açar. Böylece toplumsal yaşamda ortak bir bilinç inşa edilir, insanlar arasında daha güçlü bir bağ oluşur ve kolektif kimlikler sürekli olarak yenilenir. Aynı zamanda sanat formları ve çeşitli estetik pratikler de sembolik bir dil aracılığıyla toplumsal deneyimleri ifade eder, ortak duyguları pekiştirir ve toplumun duygusal bütünlüğüne katkıda bulunur. Swidler’in belirttiği üzere, kültürün sembolik boyutu insan yaşamının her alanında etkindir ve bireylerin kimlik oluşumunda önemli bir rol oynar. Sonuç olarak sembollerin analizi, kültürel yapıların ve toplumların iç dinamiklerini anlamak için vazgeçilmezdir. Tam da bu noktada,

Ernst Cassirer'in "sembolik formlar" yaklaşımına dayanan önemli vurguları dikkate değerdir. Cassirer (2011), insanın semboller olmaksızın düşünüp üretemeyeceğini ifade ederken şöyle der: *"İnsan sembolleştiren bir varlıktır ve insanlar sembolik bir dünya kurar, yaşar. Kendimizi saran sembollerini oluşturup aynı zamanda onlar tarafından kuşatılmış bir şekilde yaşamaktayız"* (s. 7). Ayrıca Cassirer (2005a), sembolü sadece somut bir işaret olarak değil, zihinsel kurgular şeklinde de kabul eder ve insanı "sembolleştiren hayvan" olarak tanımlar. Ona göre kültür dünyasının anlaşılabilmesi için insanın sembolleştirmeye ihtiyacı vardır: *"Ernst Cassirer sembolü somut olanın yanı sıra zihinsel kurgular olarak da kabul etmekte ve insanı, sembolleştiren hayvan olarak ele almaktadır. Çünkü ona göre insanın kültür dünyasının anlaşılabilmesi için insanın sembolleştirmeye ihtiyacı vardır"* (s. 36). Bu yaklaşım, sembollerin yalnızca kültürel bir yan ürün değil; bizzat kültürün kurucu unsurları olduğuna işaret eder. Kültürün zihinsel boyutunu ve toplumsal pratiklerle ilişkisini çözümleyebilmek için, sembollerin düşünce üzerindeki etkisini de göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü kültür, yalnızca toplumsal ilişkileri ve davranış kalıplarını değil, bireylerin düşünce dünyasını, algı biçimlerini ve anlam sistemlerini de derinden etkileyen bir süreçtir. Bireyler, doğdukları andan itibaren bir semboller evreni içinde yaşar ve bu sembolik çerçeve onların dünyayı algılama ve yorumlama biçimlerini biçimlendirir. Bu doğrultuda, insan zihnindeki düşünce kalıpları, paylaşılan sembollerin oluşturduğu anlamlarla şekillenerek sürekli yeniden üretilir. Clifford Geertz (1973), kültürün insanın bilişsel süreçleriyle olan yakın ilişkisini şöyle vurgular: *"(...) Kültür, sosyal aktörler tarafından paylaşılan ve insanların başının içindeki semboller ve anlamlar olarak ifade edilen, bilişsel sistemin oluşmasını sağlayan bir aktarım niteliği de taşır"* (s. 75). Bu yaklaşım, kültürün zihinsel yapıları, düşünme becerilerini ve algı mekanizmalarını semboller üzerinden şekillendirdiğini gösterir. Diğer bir deyişle, kültür bireylerin toplumsal gerçeklikle kurdukları ilişkiyi doğrudan belirler. İnsanlar, kültürel sembollerini kullanarak çevrelerindeki olayları yorumlar ve deneyimlerini anlamlandırır. Bu süreç, yalnızca sosyal yaşam içindeki davranışları değil, karar alma mekanizmalarını da etkiler. Kültürel semboller, ortak değerleri ve anlamları içeren bir çerçeve sunarak bireylere kendi duygu, düşünce ve eylemlerini tutarlı hâle getirme olanağı tanır. Böylece bireyler, kendilerini toplumun ortak düşünce sisteminin bir parçası olarak görür ve bu sembolik yapı içerisinde sürekli etkileşime girer. Kültürün bilişsel boyutunu incelemek, bireysel ve toplumsal varoluşun bütünlüğünü kavramak açısından kaçınılmazdır. Bu noktada sembol ve simge kavramları arasındaki ilişkiye de

değirmek gerekir. Her ne kadar sıkça birbirinin yerine kullanılsa da “simge” farklı bir düzeyde somutluk barındırır. Alp’in ifadesiyle:

“Simge, bir sembolün oluşumunda en temel unsurlardan biridir. Bu yönüyle simge sembolden ayrılamaz, ancak simge ile sembol felsefi olarak da özdeş kullanılmamaktadır. Simge sembolün bir anlamda somutlanmış bir anlatım biçimidir. Yani sembollerin bir kısmı simgelerden oluşur. Sembol bir anlam, bir kavrama işaret ederken, simge bir anlamda bu anlam ve kavramı gerçekleştirmekle yükümlüdür. Simge, bir anlamda sembolün bir dışavurumu şeklinde algılanabilmektedir” (Alp, 1998: 17).

Bu ayrım, sembollerin soyut içeriğini daha belirgin kılarken, simgelerin de bu içeriği görünür hâle getiren özel bir ifade biçimi olduğunu gösterir. Kültürün temel yapı taşlarından biri olan “sembol” kavramının açık biçimde tanımlanması, kültürel analizin sağlıklı yapılabilmesi için kritik önem taşır. Semboller, insanların hem günlük yaşamda gereksinim duydukları iletişimi mümkün kılar hem de anlam dünyalarını inşa eder ve yeniden üretir. Bir toplumun dilinden ritüellerine, gündelik pratiklerinden en soyut düşünce sistemlerine kadar pek çok öge, semboller aracılığıyla aktarılır ve sürdürülür. Bu nedenle sembollerin doğru tanımlanması, kültürel yaşamın doğasını kavramak bakımından son derece önemlidir. Bu bağlamda Yıldırım, sembolü “*Kendi dışında bir nesne, ilişki, değer veya önermenin yerini tutan im veya işaret*” şeklinde tarif eder (Yıldırım, 2004: 182). Benzer şekilde Ahmet Cevizci (2022) de sembol kavramına ilişkin şöyle bir açıklama yapar: “*Bir düşünce, fikir ya da nesnenin yerini tutan, bir kavramı veya bir düşünceyi belirten gözle görünür ve anlamı belirten işaret. (...) Kendisine ortak bir sözleşme, anlaşma, uzlaşma veya gelenek aracılığı ile belli bir anlam yüklenen uzlaşmsal işareti tanımlar*” (s. 928). Bu tanımlar, sembolün iki önemli niteliğini ortaya koyar: (1) Her sembol mutlaka kendi dışında bir olguyu, düşünceyi veya kavramı temsil eder. (2) Sembollerin anlamı, belirli bir tarihî, kültürel ve toplumsal bağlamda uzlaşmsal olarak şekillenmiştir. Bu özellikler, sembollerin kültürel iletişimde ortak bir “dil” oluşturmasını sağlar. Dolayısıyla semboller, toplum üyelerinin birbirlerini anlamalarını, ortak değerler ve inançlar etrafında birleşmelerini mümkün kılan temel araçlardır. Bu da onların, toplumsal bütünlük ve kültürel süreklilik açısından vazgeçilmez olduğunu ortaya koyar. Sembollerin toplumsal yaşamın sürdürülmesinde ve kültürel iletişimde üstlendiği bu temel rol, kültürel analizlerde sembolik boyutun neden kritik olduğunu da net biçimde göstermektedir. Sembollerin etkisi sadece kültürel alanda değil, siyasal alanda da güçlü biçimde hissedilir. Siyasal alan, toplumların örgütlenme biçimlerini, güç ilişkilerini ve yönetim anlayışlarını kapsayan karmaşık bir yapıyı ifade eder. Bu yapının istikrarı ve sürekliliği, büyük ölçüde sembolik araçlara dayanır. Zira “*Siyasal*

sistemler sembol ve ritüeller aracılığıyla anlaşılır; semboller insanların dünyayı anlama konusunda kolaylık sağlar” (Kertzer, 1988: 3). Siyasal semboller, toplumların tarihsel belleğini, ortak kimliklerini ve değerlerini temsil etmenin yanı sıra siyasal düzenin sürdürülmesi ve meşruiyetin sağlanmasında da temel bir işleve sahiptir. Siyasal aktörler, toplumsal gruplar ve devlet, semboller aracılığıyla hem iktidarın gücünü pekiştirir hem de yönetilenlerin desteğini sağlamlaştırır. Bu bağlamda Choudhury (2004), siyasal sembollerin işlevlerini şöyle açıklar: “Siyasal semboller ve siyasal sembolizm, genel anlamda siyasal olanın cisimleşmesi, kodlanması, temsil edilmesi, görünür kılınması ve bu temsiliyetin diğer nesillere aktarılmasının araçlarıdır. (...) Amaç, yalnızca bir anlama işaret etmek değil, aynı zamanda bu anlamın canlandırılması, korunması ve gerekirse dönüştürülmesidir” (s. 75). Bu tanım, siyasal sembollerin işlevinin mevcut siyasal gerçeklikleri temsil etmekle sınırlı kalmayıp, bizzat o gerçeklikleri yeniden inşa etme ve dönüştürme süreçlerinde etkin rol oynadığını vurgular. Bayraklar, marşlar, armalar ve lider figürleri gibi semboller, toplumların ortak duygularını harekete geçirerek siyasal düzenin meşruiyetini güçlendirir ve toplumsal dayanışma hissini pekiştirir. Bu anlamda, devletin egemenliğini somutlaştıran semboller (millî bayrak, millî marş veya arma gibi) de büyük önem taşır. Hobsbawm (2006)’a göre bu semboller, “bağımsız bir ülkenin kendi kimliği ve egemenliğini ortaya koyar ve bu sayede derhal saygı ve sadakat uyandırır. Kendi başlarına bir ulusun bütün arka planını, düşüncesini ve kültürünü yansıtır” (s. 14). Böylece siyasal otoriteler, toplumda ortak bir aidiyet ve meşruiyet duygusu oluşturmak için bu sembollere sıkça başvururlar. Toplumun farklı kesimlerini ortak bir amaç veya kimlik etrafında toplamak, bu semboller aracılığıyla görece daha kolay ve etkili bir hale gelir. Dolayısıyla siyasal semboller, toplumun ortak değerlerini, kimliğini ve ideallerini şekillendirme kapasitesiyle siyasal alanı düzenler ve dönüştürür. Kültürel süreçlerin bütününe anlamak için, sembollerin işlevlerini derinlemesine analiz etmek gerekir. Kültür, insan yaşamının yalnızca yüzeydeki görünür öğeleriyle değil, aynı zamanda çok katmanlı ve kimi zaman örtük anlamlarla biçimlenen karmaşık bir yapı sunar. Bu yapı içinde semboller, kültürel anlamların taşınması, yeniden üretilmesi ve aktarılması açısından kilit bir rol üstlenir. Bir toplumun ortak değerleri, tarihsel deneyimleri ve kolektif hafızası semboller sayesinde nesilden nesile aktarılır. Böylece semboller, hem o toplumun kültürel mirasını korur hem de onu sürekli yeniden yorumlama imkânı tanır. Kimi semboller doğrudan anlaşılabilir kadar açık olsa da çoğu kez toplumsal hayatın derinliklerinde gizlenmiş çok katmanlı ve ezoterik anlamlar taşırlar. Bu anlamları çözümlemek, toplumsal yaşamın görünmeyen dinamiklerini açığa çıkarmak açısından

önemlidir. Bu noktada Deacon (2011), sembollerin kültürel süreçlerdeki karmaşık işlevine dikkat çekerek şu değerlendirmeyi yapar: “(...) sosyal bilimler alanında ‘sembol’ terimi, genellikle karmaşık ve ezoterik anlamları açıklamak amacıyla kullanılır. (...) Bu sembollerin kültürel deneyimleri aktarmada birden fazla anlam ve referans katmanı oluşturduğuna vurgu yapılır; semboller olmaksızın kültürün açıklanmasının imkânsız olduğu belirtilir” (s. 394). Deacon’ın bu saptaması, sembollerin toplumsal belleği, kültürel değerleri ve ortak bir anlam dünyasını oluşturmadaki kritik işlevini ortaya koyar. Totemler, ritüeller, mitolojik anlatılar ve dini seremoniler gibi sembolik unsurlar, toplumun derin inanışlarını ve değerlerini ifade eder. Bireyler bu semboller etrafında birleşerek paylaşılan bir kimliği ve birlik duygusunu yeniden üretir. Sembollerin çok katmanlı ve bazen farklı yorumlara açık yapısı ise kültürün esnek ve dinamik niteliğine işaret eder; böylece aynı sembol farklı bağlamlarda çeşitli anlamlarla yeniden yorumlanabilir. Tüm bunlar, sembollerin kültürel analizde vazgeçilmez araçlar olduğunu bir kez daha teyit eder. Burada ayrıca, çağdaş toplumlarda yaşanan küreselleşme, dijitalleşme ve hızlı iletişim süreçlerinin de kültürel sembollerini etkilediğini vurgulamak gerekir. Kültürel semboller, küresel etkileşimin artmasıyla birlikte sadece kendi toplumlarının sınırlarında kalmaz, farklı kültürel coğrafyalara da yayılır. Dolayısıyla günümüzde kültürel sembollerin dolaşımı ve dönüşümü çok daha hızlı ve karmaşık hâle gelmiştir. Örneğin popüler kültür ürünleri, medya ve sosyal ağlar aracılığıyla dünyanın her yerine ulaşır ve yerel sembollerle melezleşerek yeni anlam katmanları oluşturur. Bu süreç, kültürel kimliklerin oluşumunda ve çeşitlenmesinde önemli rol oynar. Aynı sembol, farklı toplumlarda farklı anlamlar kazanabilir veya zaman içinde anlam dönüşümüne uğrayabilir. Toplamlar, bu yeni sembol yorumlarını kendi kültürel hafızalarıyla harmanlayarak kolektif belleklerini yeniden inşa edebilir. Dolayısıyla günümüzde sembollerin analizi, sadece geleneksel toplumsal yapıları anlamak için değil; aynı zamanda değişim ve dönüşüm süreçlerini takip edebilmek için de elzemdir. Sonuç olarak kültürü anlamak ve açıklayabilmek için, sembollerin taşıdığı derin ve çok boyutlu anlamlar mutlaka dikkate alınmalıdır. Semboller, bir yandan toplumsal belleğin sürekliliğini mümkün kılarken, öte yandan farklı bağlamlarda yeniden yorumlanarak kültürel dinamizmi besler. Bir toplumun değerleri, inançları, normları ve tarihsel deneyimleri semboller aracılığıyla nesilden nesile aktarılır ve bu aktarım, toplumun kimliğinin sürekliliğine katkıda bulunur. Aynı zamanda kültür, zihinsel süreçlerden siyasal yapılara kadar geniş bir etki alanına sahiptir. Bu nedenle, sembollerle zenginleşmiş kültürel pratikleri incelemek, toplumların yapısını, tarihini ve geleceğe dair

projeksiyonlarını kavramak açısından kritik önem taşır. Kültürü meydana getiren sembolik örgütlenmenin anlaşılması, insanın toplumsal ve bireysel varoluşunu daha tutarlı biçimde yorumlamamızı sağlar. Böylelikle gerek klasik antropolojik çalışmalar gerekse çağdaş toplumbilim araştırmaları, sembol analizi üzerinden toplumların karmaşık iç dünyasını açığa çıkararak hem kültür hem de insan davranışı hakkında daha derinlikli bir kavrayış sunar.

Kültürel Sembol Olarak Türk Halk Müziği

Türk halk müziğinin, millî kimliğin inşasında ve ulusal kültürün sembolik temellerinin oluşturulmasındaki önemi, özellikle Erken Cumhuriyet Dönemi'nde yürütülen çalışmalar incelendiğinde net bir biçimde ortaya çıkar. Bu dönem, Osmanlı'nın son yıllarında yükselen milliyetçilik akımlarının bir devamı niteliğinde şekillenmiş ve modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kültür politikalarına yön vermiştir. Yeni kurulan devlet, ulusal kimliği pekiştirmek ve toplumsal bütünlüğü sağlamak amacıyla müziği hem kültürel hem de siyasal bir araç olarak kullanmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşım, "halk" kavramının kültürel ve politik düzlemde yükseltilerek "ulusu meydana getiren asıl kaynak" şeklinde idealleştirilmesiyle yakından ilişkilidir. Osmanlı'nın son döneminde, "folklor" kavramının "dil", "millet", "vatan" ve "medeniyet" gibi kavramlarla birlikte aydınların gündemine girmesi (Öztürkmen, 2006: 19), halk kültürüne duyulan ilginin artmasını sağlamıştır. Rıza Tevfik gibi aydınlar, folkloru Avrupa merkezli bir perspektiften ele alırken; Köprülüzade Mehmet Fuad, 1914'te kaleme aldığı "Yeni Bir İlim: Halkiyat; Folk-lo-re" başlıklı yazısında, Avrupa'da folklorun çoktan kurumsallaştığını ancak Osmanlı coğrafyasında yeterince ilgi görmediğini belirtmiştir (Öztürkmen, 2006: 30-31). Folklorun, ulus-devlet "idaresi" için hem bilgilendirici hem de "istihbarat" niteliği taşıyabileceğini savunan Köprülü (Öztürkmen, 2006: 37-38), bu çalışmalara devlet politikası boyutunda önem verilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Cumhuriyet'in kurulmasıyla da birlikte, söz konusu görüşler ete kemiğe büründürülmüş; halkın kültürel varlığı, millî kimliği inşa etmenin etkin bir yöntemi olarak somut girişimlere yansımıştır. Herder'in "volk" kavramında işaret ettiği gibi, bir milletin kurucu dinamiklerinin halkın "efsanelerine, masallarına, türkülerine" dayandığı düşüncesi (aktaran Balkılıç, 2015: 18), Türkiye'deki aydınlar arasında da benimsenmiştir. Ziya Gökalp, folkloru "Türk ulusunun özgün kültürünün bozulmadan biriktiği bir depo" olarak nitelendirirken (Öztürkmen, 2006: 37-38), halk türkeleri ve ulusal kültür arasındaki bağı "çağdaş uygarlığa giden yolda ulusal kültürün en önemli kaynağı" olabileceğini savunmuştur (Balkılıç, 2015: 131-132). Bu anlayış, halk müziğini "milli

kimlik inşasında en önemli hammadde” mertebesine yükseltmiş (Balkılıç, 2015: 130); Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren “Türk halk müziği” hem teorik hem de pratik uygulamalarla ulus-devlet kimliğinin kurucu sütunlarından biri hâline getirilmiştir. Ersoy’a (2014: 932) göre, farklı işlevlere ve müziksel karakterlere sahip geniş bir repertuvarın “Türk halk müziği” adı altında tek bir kimlik çatısı altında toplanması, imparatorluktan ulus-devlete geçişin müzikal alanda da somutlandığını gösterir. Bu süreçte halk müziği, ortak bir bilinç ve aidiyet duygusu oluşturmak adına etkili bir araç olarak kullanılmıştır. Dönemin aydınları ve devlet yetkilileri de bu yaklaşımı somut uygulamalara dönüştürmüştür. Örneğin, belirli türkülerin “milli ruh”u yansıttığı gerekçesiyle bazı eserlerin “zararlı” bulunarak dışlanması veya sözlerinin değiştirilmesi, halk müziğine dair seçici bir bakış açısını yansıtır. Bunun yanı sıra Musa Süreyya Bey’in, “*milli ruhu barındıran türkülerini derlemek ve bunları Batı müziği usullerine göre işlemek*” gerektiğine dair görüşü (aktaran Balkılıç, 2015: 132), halk müziğini geleneksel birikimden çıkarıp ulus inşasının işlevsel bir parçası hâline getirme çabasının ifadesidir. Bu noktada devletin halk müziğine yönelik kurumsal destekleri öne çıkar. Halkevleri, “milli kültürün gerçek kaynağı” kabul edilen halk şarkılarını derleyip halka yeniden sunmayı hedeflerken (Balkılıç, 2015: 139-141), radyo yayınları da aynı işlevi çok daha geniş kitlelere taşıma potansiyeli barındırmıştır. Nitekim 1941 yılında Mesut Cemil yönetimindeki Klasik Türk Müziği Korosu’nun, radyonun ilk düzenli halk müziği programlarını yapmaya başlaması (Alpyıldız, 2012: 85), halk müziğinin kamuoyuyla doğrudan temasını güçlendirmiş; böylece radyo, millî kimliğin müzikal ifadesini ulusal ölçekte yaygınlaştıran bir modern mecra konumuna gelmiştir. O tarihe kadar radyo yayınlarında yeterince yer bulamayan halk müziği, Vedat Nedim Tör’ün ifadesiyle “üvey evlat durumundan kurtulmuş” (aktaran Alpyıldız, 2012: 86) ve geniş kitlelerle buluşma şansını yakalamıştır. Devlet destekli uygulamaların en kritik örneklerinden biri de Muzaffer Sarısözen’in girişimleriyle kurulan “Yurttan Sesler” korosudur. Tüm yurttan derlenen türkülerini belli bir düzen içinde sunan bu koro, halk müziğine bir “resmî model” niteliği kazandırmıştır (aktaran Balkılıç, 2015: 147-148). Ersoy (2014: 937-938), “Yurttan Sesler”in yalnızca müzikal bir icra topluluğu olarak değil, aynı zamanda “millî kültüre ilişkin sayısız sembolü inşa eden, görünür kılan” bir kurum olarak da değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Kültür birikiminin bir ürünü olarak ortaya çıkan müzikte, genel icra kurallarını belirleyen üslup kavramının çizgileri de zaman içerisinde oluşmuştur (Demirdirek, 2024:1035). Nitekim koroya sanatçı alınırken ses karakterlerinin halk müziği üslubuna yatkın olup olmadığına bakılması, bazen ise sanatçıların kendi rızası olmaksızın

görevlendirilmeleri (Alpyıldız, 2012: 87), devletin halk müziğini kurumsal denetime alarak “millî kimlik” çerçevesinde bir standardizasyon sağlama arzusunu gözler önüne serer. Bu kurumsallaşma sürecinde, halka sunulacak türkülerin sözlerinde veya ezgilerinde de seçici ve müdahaleci yöntemler uygulanmıştır. Halkevleri aracılığıyla yürütülen derleme faaliyetlerinde, “Türk’ün temiz ruhuna uygun olmadığı” gerekçesiyle “açık saçık” sözlerin ayıklanması (Balkılıç, 2015: 140), hem müzikal hem de içerik bakımından “millî” kabul edilecek bir standardın hedeflendiğini gösterir. Böylelikle ülkenin farklı bölgelerinden toplanan çok çeşitli ezgiler, tek bir millî ses kimliğine dönüştürülmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşım, metnin de işaret ettiği gibi “seçici geleneğin icadı” (Balkılıç, 2015: 150) anlamına gelmekte; halk müziğine estetik değerinin ötesinde kültürel ve siyasal bir rol yüklenmektedir. Müziğin sadece tınısal değil, aynı zamanda kültürel, siyasal ve toplumsal işlevleriyle de değer kazandığı bu anlayış (Ersoy, 2014: 932), Kertzer’in “siyasal sistemlerin sembol ve ritüeller aracılığıyla anlaşıldığı” tezine (Kertzer, 1988: 3) uygun bir örnek sunar. Hobsbawm’ın “millî bayrak, millî marş veya arma” gibi sembollerin, bağımsız bir ülkenin kimliğini yansıtarak “saygı ve sadakat” uyandırdığı görüşü (Hobsbawm, 2006: 14), halk müziğinin de benzer bir millî sembol olarak benimsenmesini açıklar. Bu doğrultuda, “halk müziği” tanımlamasının kendisi dahi, ulusa dair bir kimlik göstergesi yani bir simgeye evrilmiştir. Burada, Alp’in sembolü “kendi dışında bir nesne, ilişki, değer veya önermeyi temsil eden im veya işaret” olarak tanımlaması ve simgeyi “sembolün bir anlamda somutlanmış bir anlatım biçimi” diye açıklaması (Alp, 1998: 17), Erken Cumhuriyet Dönemi’nde seçilmiş ve derlenmiş türkülerin somut bir kimlik ifadesi hâline gelişi bakımından özel bir önem taşır. Çünkü bu dönemde Türk halk müziği, sadece folklorik bir ürün değil, aynı zamanda ulusal ideolojinin ve kolektif belleğin de taşıyıcısı olarak işlev görmüştür. Halk müziğinin bu süreçteki kurumsal inşası, çalgıların kullanımını da etkilemiştir. Örneğin, Anadolu halk müziğinin karakteristik çalgısı bağlama, Cumhuriyet’in ilk yıllarında modernleşme rüzgârlarıyla birlikte kısa süreliğine göz ardı edilmesine rağmen (Ersoy, 2007: 271), zamanla “millî ses” arayışının bir parçası olarak yeniden itibarlı bir konuma yerleştirilmiştir. Bunun neticesinde, halk müziği yalnızca sözlü eserlerle değil, çalgı repertuarıyla da “millî ruh”un yansıması kabul edilerek biçimlendirilmiştir. Tüm bu gelişmeler ışığında, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde yürütülen derleme gezileri, radyo yayınları ve Halkevleri faaliyetleri, halk müziğini yalnızca sanatsal bir ifade biçimi olmaktan çıkarıp ulusun tarihini, kültürünü ve kimliğini simgeleyen güçlü bir araca dönüştürmüştür. Burada, “geleneğin yeniden icadı” (Balkılıç, 2015: 150) ifadesi büyük anlam kazanır; çünkü halk müziğiyle ulus devletin

sembolik kodları ustaca iç içe geçirilerek kolektif bilincin pekiştirilmesine hizmet edilmiştir. Sonuçta, halk müziği millî duyguların beslenmesi ve siyasal mesajların somutlanmasında en etkili öğelerden biri hâline gelmiş; radyo ve Halkevleri gibi örgütlü araçlarla yaygınlaştırılarak ülke genelinde “millî birlik” ve ortak kültür yaratma çabalarının temel dayanak noktalarından birini oluşturmuştur. Halk müziğinin bu kadar önemszenmesinde, modernleşme ve uluslaşma hedeflerinin belirlediği ideolojik çerçeve de göz ardı edilemez. Anadolu’nun heterojen ses dünyası, devlet politikaları sayesinde belirli bir “millî” forma uyarlanarak, “farklılık içinde birlik” ilkesini desteklemeye yönelik bir işlev de üstlenmiştir. Böylelikle türkülerin, yöresel motiflerden arındırıldığı oranda “ortak bir kimlik”in parçası olarak algılanması hem sanatçıların hem de dinleyicilerin tek bir ulus çatısı altında bütünleşmesini kolaylaştırmıştır. Günümüzde de Erken Cumhuriyet Dönemi’nin temelini attığı bu kurumsal ve ideolojik çerçeve, halk müziğinin “gelenek” ve “yenilik” kavramlarını sürekli yeniden yorumlayan yapısını anlamak isteyen araştırmacılar için önemli bir referans noktası olmaya devam etmektedir.

SONUÇLAR

Bu çalışma, Türk halk müziğinin Erken Cumhuriyet Dönemi’nde nasıl bir kültürel sembole dönüştüğünü, bu dönüşümün toplumsal ve siyasal bağlamdaki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın alt problemleri doğrultusunda elde edilen bulgular, halk müziğinin yalnızca folklorik bir öge olarak kalmayıp, aynı zamanda ulusal kimliğin şekillendirilmesinde merkezi bir rol oynadığını ve devletin kültürel politikalarıyla nasıl şekillendirildiğini göstermektedir.

1. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde halk müziğinin “millî kültürün kök kaynağı” olarak görülmesinin tarihsel ve sosyolojik temelleri alt problemine ilişkin sonuçlar: Erken Cumhuriyet Dönemi’nde halk müziği, millî kültürün kök kaynağı olarak kabul edilmiştir. Bu görüş, Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemlerinde yükselen milliyetçilik hareketleriyle paralel bir gelişim göstermiştir. Milliyetçi söylemler, halk müziğini, Türk ulusunun tarihsel ve kültürel mirasının en saf hali olarak tanımlamış ve bu müziğin halkın en doğal, bozulmamış sesini yansıttığına inanılmıştır. Sosyolojik olarak bakıldığında, halk müziği, köylerden kente, halktan devletin kültür politikalarına kadar geniş bir yelpazede toplumun kendini ifade etme biçimlerinden biri olarak görülmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarında, halk müziği yalnızca bir kültürel miras olarak

değil, aynı zamanda toplumsal bütünleşmenin simgesi olarak şekillendirilmiştir. Toplumun farklı sınıfları ve etnik kimlikleri arasında ortak bir payda oluşturulması amacıyla, halk müziği, milli kültürün en temel ögesi olarak halkın kültürel birliğini sağlamak için kullanılmıştır.

2. Halkevleri, radyo yayınları ve konservatuvarlar gibi kurumlar aracılığıyla yürütülen derleme ve yaygınlaştırma faaliyetlerinde halk müziğine atfedilen rol ve kimlik inşasına etkisi alt problemine ilişkin sonuçlar:

Cumhuriyet dönemi kültürel reformları, özellikle Halkevleri, radyo yayınları ve konservatuvarlar gibi kurumsal yapılar aracılığıyla halk müziğinin yayılmasını sağlamıştır. Halkevleri, halk kültürünü koruma ve yayma amacı güderken, aynı zamanda halk müziğini ulusal kimlik oluşturma bir aracı olarak kullanmıştır. Bu kurumlar aracılığıyla halk müziği, sadece köylerden ya da halktan gelen bir ifade biçimi olmaktan çıkarak, devletin ideolojik söylemlerini pekiştiren bir ögeye dönüşmüştür. Radyo yayınları, halk müziğinin halkla buluşma noktasını genişleterek, ulusal ölçekte dinleyiciye ulaşmasını sağlamıştır. Konservatuvarlar ise, halk müziğini daha akademik bir zemine taşıyarak, onu eğitilmiş müzik diline entegre etmeye çalışmıştır. Bu süreç, halk müziğinin derlenip yayılmasının yanı sıra, halk müziğinin kimlik inşası üzerindeki etkilerini de belirlemiştir. Bu kurumların faaliyetleri, halk müziğini ulusal bir kültür unsuru olarak dönüştürmüş ve ulusal kimlik inşasında önemli bir yer edinmesini sağlamıştır.

3. Halk müziğinin “milli ruha uygun” türkülerin seçilmesi, sözlerinin değiştirilmesi gibi müdahalelerle yeniden kurgulanması ve bu sürecin ideolojik amaçları alt problemine ilişkin sonuçlar:

Erken Cumhuriyet Dönemi’nde, halk müziği üzerinde yapılan müdahalelerle, türkülerin içeriği ve sözleri devletin ideolojik hedeflerine hizmet edecek şekilde yeniden şekillendirilmiştir. “Milli ruh” kavramı, ulusal bir kimlik oluşturma çabası içerisinde halk müziğine yansımış, belirli türkülerin seçilmesi ve hatta sözlerinin değiştirilmesi, halk müziğinin devletin ideolojik söylemleriyle uyumlu hale getirilmesini sağlamıştır. Bu müdahaleler, halk müziğinin, yalnızca halkın doğal sesini yansıtan bir biçim olmanın ötesine geçmesini ve ulusal kimliğin şekillendirilmesinde aktif bir araç haline gelmesini sağlamıştır. Bu süreç, halk müziğinin halkın kendi kültürel ürünlerinden ziyade, devletin kültür politikalarını yansıtan bir sembol olmasını da beraberinde getirmiştir. Böylece halk müziği, ideolojik bir araç olarak, milliyetçilik ve ulusal birliği pekiştiren bir kültürel öge haline gelmiştir.

4. Türk halk müziğinin “kültürel sembol” işlevi, siyasal meşruiyetin güçlendirilmesi, toplumsal aidiyetin pekiştirilmesi ve kolektif belleğin inşası açısından sonuçlar alt problemine ilişkin sonuçlar: Türk halk müziği, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde, kültürel bir sembol olarak önemli bir işlev üstlenmiştir. Devlet, halk müziğini sadece bir kültürel miras değil, aynı zamanda siyasal meşruiyeti güçlendiren, toplumsal aidiyeti pekiştiren ve kolektif belleği inşa eden bir araç olarak kullanmıştır. Halk müziği, halkın ortak kültürel mirasını ve ulusal kimliğini simgeleştirerek, toplumsal aidiyet duygusunu güçlendiren bir role bürünmüştür. Siyasal meşruiyetin sağlanmasında halk müziği, devletin ideolojik söylemlerini yayma ve halkı tek bir ulusal kimlik etrafında birleştirme işlevini yerine getirmiştir. Halk müziği, devletin kültürel ve politik hedefleri doğrultusunda, kolektif belleği şekillendirerek toplumun geçmişle bağlarını kurmuş ve bu bağları ulusal bir kimlik etrafında pekiştirmiştir. Bu süreç, halk müziğinin kültürel sembol işlevinin sadece estetik bir değer taşımadığını, aynı zamanda toplumsal ve siyasal bir aracı olduğunu da ortaya koymuştur. Sonuç olarak, Türk halk müziği, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde devletin ulusal kimlik inşası stratejileriyle birleştirilmiş ve kültürel sembol haline getirilmiştir. Yapılan ideolojik müdahaleler ve kurumsal faaliyetler, halk müziğini ulusal kimliği pekiştiren, toplumsal aidiyet duygusunu güçlendiren ve siyasal meşruiyeti sağlayan bir araç olarak kullanmıştır. Halk müziği, sadece bir kültürel ürün olmanın ötesine geçerek, dönemin ideolojik ve toplumsal yapısının şekillendirilmesinde kritik bir rol oynamıştır. Bu dönüşüm, halk müziğinin kültürel sembol işlevini ve ulusal kimliğin inşasındaki rolünü net bir şekilde ortaya koymuştur. Türk halk müziğinin kültürel sembol olarak işlevi, yalnızca bir dönemin müzikal tercihleriyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda bugüne kadar süregelen bir kültürel mirasın oluşumunda etkili olmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde şekillendirilen bu sembol, günümüzde de hala ulusal kimliğin pekiştirilmesinde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Halk müziği, zaman içinde değişen toplumsal ve siyasal dinamiklere rağmen, kültürel belleğin korunmasında ve kuşaklar arası bağların güçlendirilmesinde sürdürülebilir bir işlev görmektedir. Bu açıdan bakıldığında, halk müziği sadece bir geçmişin mirası değil, geleceğe taşınan bir kültürel ve toplumsal inşa sürecinin parçası olarak varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKLAR

Alp, K. Ö. (1998). *Konya ve Yöresi Kilimlerinde Semboller*, (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Alpyıldız, E. (2012). Yerelden ulusala taşınan müzik belleği ve Yurttan Sesler. *Milli Folklor Dergisi*, 24(96), 84-93.
- Balkılıç, Ö. (2015). *Temiz ve Soylu Türküler Söyleyelim: Türkiye’de Milli Kimlik İnşasında Halk Müziği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Cassirer, E. (2011). *Sembol kavramının doğası*. (Çev. M. Köktürk). Ankara: Hece.
- Cassirer, E. (2005a). *Devlet efsanesi*. (Çev. N. Arat). İstanbul: Say.
- Cevizcioğlu, A. (2002), *Sembol, Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Kertzer, D. I. (1988). *Ritual, politics and power*. Binghamton: Vail-Ballou.
- Choudhury, E. (2004). The politics of symbols and the symbolization of 9/11. *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 21(1), 74-96.
- Deacon, T. W. (2011). *The Symbol Concept*. K. R. Gibson ve M. Tallerman (Eds.), The Oxford Handbook Of Language Evolution.
- Demirdirek, S. B. (2024). 20. Yüzyılın ilk yarısında Klasik Türk Müziği keman icrasında üslup ve tavır. *Yegah Müzikoloji Dergisi*, 7(4), 1033-1056.
- Ersoy, İ. (2007), “Türkiye’de Uluslaşma Sürecinde Bir Simge Olarak “Bağlama”. *Uluslararası Halk Müziğinde Çalgılar Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde* (268-278. ss.), Kocaeli: Motif.
- Ersoy, İ. (2011), “Nida Tüfekçi Sle söyleşi”. *Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Dergisi*, 1(42), 61-74.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Culture*. New York: Basic Books.
- Güvenç, B. (2003). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Hobsbawm, E. (2006). *Geleneğin icadı*. (Çev. M. M. Şahin). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Öztürkmen, A. (2006). *Türkiye’de Folklor ve Milliyetçilik*. İkinci Basım. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sungur, S. (2007), *Küreselleşme Kısacasında Televizyon Yayınları ve Kültürel Kimliklerin Gerilemesi*, (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Swidler, A. (1986). Culture in Action: Symbols and Strategies, *American Sociological Review*, Vol. 51, 273-286
- Yıldırım, C. (2004), *Ansiklopedik Çağdaş Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Doruk Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Turkish folk music, during the Early Republic period, became not only an art form but also a crucial symbol in the shaping of Turkey's national identity and the construction of national culture. The nationalism movements that gained momentum in the final years of the Ottoman Empire led to the belief that folk culture, especially folk music, could be used as a key tool in the formation of the nation-state. In the early years of the Republic, folk music was embraced not only as an aesthetic product but also as a symbol loaded with cultural and political significance, and during this process, it became one of the fundamental components of national identity construction. From the late Ottoman period onward, there was an increasing interest in folk culture, and the concept of folklore became a significant topic of discussion among intellectuals. During this period, folk culture, particularly by intellectuals like Ziya Gökalp, was viewed as a resource in the construction of national identity, and folk music was accepted as one of the building blocks of this identity. Thinkers like Gökalp argued that folk music reflected the spirit, history, and culture of the people, and they noted that these musical forms could play a critical role in constructing the cultural foundations of modern Turkey. However, the transformation of this music into a national culture was not only an attempt to preserve the history of a people but also a political strategy shaped by state interventions. In the Early Republic period, folk music, especially under the influence of modernization, was restructured as a tool that reflected the cultural heritage of the people and created a collective identity. With the establishment of the Republic, folk music played a unifying role in both preserving folk culture and aligning with the goals of modernization. During this period, folk music became important not only as a product of folk culture but also as a reflection of the ideological structure of society. One of the key institutional tools used to establish folk music as a symbol of national identity was radio and institutions like the Community Centers. These organizations ensured that folk music was not only appreciated as an aesthetic form but also used as an ideological tool. Radio programs, especially choruses like "Yurttan Sesler" (Voices from the Homeland), facilitated the dissemination of folk music and contributed to the reinforcement of a national identity. In this context, folk music became an integral part of the cultural structure of modern Turkey. Halkevleri, on the other hand, utilized folk music as a means to reconstruct the collective memory of the people and make it a symbol of national identity. Halkevleri activities aimed to unite the society, strengthen national sentiments, and contribute to the modernization process through music. What is crucial here is that folk music and folklore were not only used as

elements reflecting the people's past but also as tools for constructing a national identity. Folk music, during the Early Republic period, was adopted as both a cultural and political tool. During this period, folk music mirrored the history and culture of the people while simultaneously becoming a symbol of modern Türkiye's collective identity. The institutional construction of folk music during this period involved the selective collection of songs and the introduction of specific folk songs to the people, which played a key role in building a national identity through folk music. Folk music was transformed from being merely a cultural product of aesthetic value to a symbol of national identity. Hobsbawm's view of symbols such as "national flags, national anthems, or coats of arms" which evoke "respect and loyalty" by reflecting the identity of an independent nation, explains how folk music became adopted as a similar national symbol. Folk music, like these symbols, played an important role in the construction of national identity. The compilation of folk songs and the presentation of folk music in a form that reflected the "national spirit" not only reinforced the aesthetic value of folk music but also ensured its role as a symbolic representation of national identity. In this context, folk music became a tool reflecting the political and cultural goals of the Early Republic period. The integration of folk music with the symbolic codes of the nation-state served as an essential tool in strengthening the collective consciousness of the people and creating a national identity. In the early years of the Republic, folk music, in line with modernization efforts, aimed to unify the heterogeneous cultural structure of Anatolia into a single national sound. In this process, the key instruments of folk music underwent significant transformations. One such instrument, the bağlama (a string instrument characteristic of Anatolian folk music), was briefly overlooked during the initial years of the Republic due to the winds of modernization. However, over time, it was re-established as a crucial symbol in the formation of national identity. Bağlama, linked with both folk music and national identity construction, was re-accepted in a manner consistent with folk music. This reconfiguration allowed folk music not only to reflect national identity through its lyrical compositions but also to express national identity through its instrumental repertoire. As a result, during the Early Republic period, folk music became more than just an aesthetic value; it transformed into a critical symbol in the construction of national identity. Folk music went beyond being a cultural symbol of the state and became a powerful tool reflecting the cultural heritage, history, and identity of the people. In line with the Republic's modernization goals, folk music shaped itself as a structure that both preserved traditional values and helped construct national identity. The symbolic and ideological function

that folk music gained during this period holds significant importance, not only for artists and listeners but also as a process influenced by the policies and institutions of the state. Today, by understanding the path and institutional interventions followed during the Early Republic period, folk music continues to serve as a strong reference point for national identity and cultural continuity. In conclusion, Turkish folk music during the Early Republic period evolved into an essential cultural symbol and an ideological tool that not only reflected the historical and cultural heritage of the people but also played a key role in shaping the national identity of modern Turkey. Through strategic institutional efforts, such as radio programs and the activities of Halkevleri, folk music was redefined as a central element of national unity and identity. Even today, the legacy of these efforts continues to influence the ways in which folk music is understood as a symbol of national identity and cultural continuity in Turkey.